

השבוע בגליון

- ◆ ה'משכיל' והסטטיסטיקה
◆ חמישים ושלושה ילדים במשפחה
◆ מיהו בכור?

- ◆ כשנוצר ספק אם הבהמה נמכרה לנוכרי
◆ ששה בכרס אחת - אין תשובה אחרת

- ◆ בכורות בימינו
- ◆ מדוע נוהגים למכור דווקא את הקנה של הבהמה
- ◆ עריכת שטרות מכירה אחת לשנה

דבר העורך

אמר רבי אליעזר

לפני מספר שנים, חולק בהכילי הישיבות הקדושות, ספר תורני ושמו "אמר רבי אליעזר". המוציא לאור של הספר, כותב בהקדמה את השתלשלות האירועים, כיצד ספר זה יצא לאור, ויש בדברים משום חיווך רב לקראת התחלת לימוד מסכת בכורות בעזרת ה' יתברך.

איש יהודי היה בפגז של עדות הוולגה, ושמו רבי אליעזר ורבלאו. תלמיד חכם היה האיש ורבי אתה ה'. אי אפשי לומר ירא את ה' מרבים, משום שלנין, או סטאלין, או שאר מרעין בישין ימח שמם, מנעו מן הרבים לירא את ה' ואף מלהכירו. לפיכך, יראי את ה' בלבו ובנפשו, בכל מאודו.

עדין נפש היה רבי אליעזר. מעולם לא בא בטרוניה עם הבריות. מעודו לא עלה בלבו שמץ כעס על פלוני או על אלמוני, יהו מעשיהם ואורחותיהם אשר יהו. שלוה ורוגע קנו להם שביתה על פניו, עד שהפך למעין אי נודד של שלוה.

חלוקת מזון במשורה, שכנים גויים שיכורים, ללרות צעדים על שלע ועוד כהנה וכהנה מתלאת המשטר הסובייטי, לא היה בהם כדי לערער את שלוות נפשו. רגוע היה האיש, שלוו ונינוח. מקדש את ימיו ואת לילותיו ליוצר שמטו. השלטונות יצרו בוקה ומבולקה מתוך מגמה לערער את בטחונו האישני של האזרח ולחופכו לציית וממשמע. אך רבי אלעזר היה צדיק מאז ומעולם, לא היה צורך בייסורים אלו כדי להכניעו את רוחו.

אך על דבר אחד חרה אפו ולא שקטה רוחו.
בני אלעזר היה גאון בתורה. בצעירותו למד בכלם, אצל רבי דניאל, ושם שמעך להוראה. הן ליהודי פשוט היה, והוא ומשתתף אחריו הן לתלמידי חכמים מופלגים. ה"חפץ חיים" צ"ל בירך את אביו אשר הסכים לסכן את נפשו כדי להשיג עזרה ללומה תורה, כל כל בניו יהיו תלמידי חכמים. והם היו.

בירמא, התגלגל ובה לעיר פנהה שבברית המועצות, ולמרות צוק העיתים, הצליח להשיג אוצר עצום שלא יסולא בפז. ש"ס שכן בביתו, ולו הייתם שואלים אותו איזה ש"ס, היה משיב בגאווה.

מסכת בכורות

לאחר הפוגה של כמחצית השנה מן העיסוק בדיני הקרבנות, אנו שבים לעסוק בענייני 'קדשים'.

מסכתות זבחים ומנחות, הפותחות את סדר קדשים, עוסקות בעניינים הכלליים של ענייני הקודש והקרבן, ואילו מסכת בכורות, אותה אנו מתחילים ללמוד בימים אלו, עוסקת בפרוטרוט בדיני הבכורה, כמו גם מסכת ערכין, שלאחריה, המיוחדת לענייני הקדשות לבדק הבית, ומסכת תמורה, המאגדת את ענייני המרת הקרבנות ופדיון.

מסכתנו היא המסכת היחידה, מבין המסכתות העוסקות בדיני קדשים, אשר סוגיותיה והנלמד בה נוגע לזמנינו אנו. בעוונותינו הרבים חרב בית המקדש ובטלה העבודה בו, ובעוד דיני הקרבנות הנלמדים במסכתות האחרות, אינם מעשיים לימינו, הרי מסכתנו עוסקת בקדושת הבכור, אשר חלה מעצמה, ללא הקדשת הבעלים, בכל מקום, בכל זמן - כל יהודי שבהמתו הטהורה הבכירה וילדה זכר, וולדה הבכור קדוש הוא. ויש ליתנו לכהן.

המסכת שלפנינו: הפרק הראשון של המסכת, מתמקד בדיון של "פטר חמור", הלא הוא בכורה של האביון, שמצווה לפדותו וממרת שה, ולתת לכהן, את השה. אם לאו, יש לערוף את ראשו של החמור הבכור. פרקנו השני עוסק בבכור בהמה טהורה, אשר מלבד החובה ליתנו לכהן, חלה עליו קדושת קרבן. הפרק שלאחר מכן, מתמקד במקרים מיוחדים, האם נאמרו בהם דיני בכורה. בפרק הרביעי, מבוררים הלכות הנוגעות לדיני נתינת הבכור לכהן, כמו גם הכללים על אודות הנאמנות לקבוע כי בכור מסויים הוא בעל מום ואין צריך להקריבו. הפרק החמישי עוסק גם הוא בכללים אלו, בנוסף לעיסוקו בהלכות שלפיהן יש לנהוג בבכור, גם זה שנפל בו מום. הפרק השישי מוקדש לליבון דיני המומים.

אגב כך, הפרק השביעי מוקדש לכהנים, איזה מום פוסלם מעבודתם. לא ניתן לפרט כאן את דיני המומים, אך נציין, כי בבהמה קיימים חמישים סוגים של מומים הפוסלים אותה להקרבה, ומאה ארבעים מומים עלולים לפסול את הכהנים מעבודתם. מומים אלו, הלא הם כתובים לסדרם ברמב"ם (הל' ביאת המקדש, פרקים ז', ח'), המציין, כי "עיקר מעשיהם התדיר" של בית הדין שבלשכת הגזית, היה בדיקת הכהנים ממומים ויודא

יִיחֹסֶם (שם סוף פ"ו). הפרק השמיני, מתייחס להלכות פדיון הבן, ואגב כך הוא עוסק מעט בהלכות בכור אדם מאביו, הנוטל פי שניים בירושת אביו. בפרק התשיעי, החותם את המסכת, נעסוק בדיני מעשר בהמה, אשר נקבעו בשלהי מסכת בכורות, משום הדמיון הרב שקיים בין מעשר בהמה לבין הבכור. שניהם נוהגים בכל מקום ובכל זמן, אלא שהבכור מתקדש מאליו, ומעשר בהמה מתקדש על ידי הבעלים בלבד. לפיכך, חכמים גגורו, שבימינו, לאחר חורבן בית המקדש, לא יקיימו את מצוות מעשר בהמה, אשר לפיה יש להפריש מעשר מן העדר ולהקדישו, כדי שלא יתרבו בהמות קדושות שלא ניתן להקריבו, ויבואו לידי תקלה (לקמן נ"א ועיי"ש ברש"י ד"ה "משום תקלה").

לעילוי **בשמת**

הר"ר **חיים שלמה לשם** ז"ל

ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע כ"ד סיון תשנ"ז

מֵרֶדְכִי לֵשׁ ז"ל

ב"ר מאיר ז"ל נלב"ע אי' תמוז תשי"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י ידידינו הר"ר מאיר לשם
ומשפ' שיחיו - ת"א

R 31 APR 2021

לעילוי נשמת

מרת **אודל (אדלָה) זלוצ'ובר** ז"ה

ב"ב ואלוהיך יולד יול

גלב"ע י"ט אייר תשס"ד

• 知・知・知・知・知

נוצרה וזו נדדנו האסון

הר"ר **אבי ואדי זלוצ'ובר** שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

הכ"ר **משה הגר** ז"ל

ב"ר יוסף דוד ז"ל

נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידינו האחים

הר"ר דוד הגר ומשפ' שיחיו לוס אנג'לס

לעילוי נשמת

מרת **רבקה הירש** ע"ה ב"ר מנחם אריה ז"ל

נלב"ע כ"ד סיון תש"ס ת. נ. צ. ב. ה.

הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **יאיר הירש** ומשפ' שיחיו - חיפה

המרכיבים הייחודיים של מסכת בכורות, דיני קרבנות ודיני ממונות המשולבים ביחד ומשלימים זה את זה, כגון, איזה סוג של קניין מועיל כדי למכור לנוכרי את הבהמה המבכירה, ספק בכור, ועוד, גורמים לכך שהלומד את המסכת, מתוודע להלכות רבות במקצועות התורה, תוך כדי עיסוק באותו נושא.

דף ב/א בישראל אבל לא באחרים

בכורות בימינו

אמרה תורה, כי בהמה טהורה שהבכירה זכר, הרי הוא "בכור" הקדוש בקדושת בכור, ויש ליתנו לכהן אשר מעלהו על המזבח. קדושתו של הבכור חלה מעצמה, ואינה תלויה בהקדשת הבעלים, אף על פי שמצווה על הבעלים לקדשו בפה. השוחט אותו נענש בכרת! כדינו של שוחט קרבן מחוץ לבית המקדש, ואף להטיל בו מום, בבכור זה, כדי שיחדל מלהיות קורבן - אסור. כאשר נולד בכור עם מום, או שנפל בו מום לאחר לידתו, הוא אינו יכול לשמש כקרבן, אך עדיין יש לתיתו לכהן, כדין מתנות כהונה, ולעולם אסור לעבוד בו, ולגזוז את צמרו.

בזמננו, מצווה למנוע את קדושת הבכור: בזמן שבית המקדש היה קיים, לא היה זה מן הראוי למנוע את קדושתו העתידית של הבכור העתיד להיוולד, בכל דרך שהיא (עיי' לקמן ג' תוס' ד"ה "דקא"). אולם, בימינו, לאחר שחרב בית המקדש ואין אפשרות להקריב את הקרבנות, בכללם הבכור, נהגו למכור לנוכרי חלק מן הבהמה המעוברת, וכך הבכור שיוולד אינו קדוש בקדושת בכור, כמבואר במשנתנו. ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' ש"כ) אף מגדיר זאת כמצווה: "בזמן הזה, מצווה לשתף עם העובד כוכבים קודם שיצא לאויר העולם, כדי לפטרו מהבכורה, אף על פי שמפקיע קדושתו, הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בגיהו ובעבודה".

כיצד נוהגים בבכור קדוש בימינו: אם בכל זאת נולד בכור בהמה טהורה שאמו שייכת ליהודי בלבד, אין ברירה, אלא יש להאכילו ולטפל בו, אף על פי שאין בו כל תועלת, עד שיפול בו מום. במצב זה נדרשו הפוסקים להתמודד עם שאלה שנוצרה כתוצאה מן האילוץ. כהן אינו רשאי לסרב לקבל מתנות כהונה, מפני שיש בכך בזיון למתנות הכהונה. כל עוד המדובר במתנות כהונה שהכהן יכול להשתמש בהם, ניחא. אך מה יעשה בימינו כהן ש'נתנו' לו בכור הקדוש בקדושת קרבן. כל הוצאותיו עליו ואך הפסדים יהיו לו ממנו. לפיכך נפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' ש"ו סעי' ד'), כי אם הישראל, בעל הבהמה המבכירה, פשע ברשלנותו ולא דאג למכור את הבהמה לנוכרי, הכהן אינו חייב לקבל את הבכור.

הלכה נוספת שנוצרה היא, כי גם את אותם הבכורות שקדושתם לא בטלה שלא באשמת הבעלים, הישראל אינו רשאי לתיתם לכהן כדי להרגיזו ולהקניטו...

מדוע נוהגים למכור דווקא את הקנה של הבהמה: שיתוף הנוכרי בבהמה, מתבצע על ידי מכירת אבר של הבהמה, רצוי מלכתחילה שיהא אבר שהנשמה תלויה בו (ט"ז ושי"ד יו"ד סי' ש"כ ס"ק ג'). בימינו נוהגים למכור את הקנה ואת הוושט, שהם איברים שהנשמה תלויה בהם, אך אינם עולים ממון רב. זאת, כדי שהמכירה תתבצע בלב שלם על ידי המוכר, שאם יזדקק למכור ריאה או חלק חשוב אחר של הבהמה, שמא ינקפנו ליבו ולא ימכרנו בלב שלם. אכן, בשיחת רקע שערכנו עם רב המתמצא בנושא זה, הוא סיפר, כי רב מושב מסויים, התעקש להמשיך ולמכור לנוכרי את הריאה כנהוג מימי קדם, ובסופו של דבר, כאשר הגוי בא לממש את קנייתו, וליטול את הריאה, בעל הבהמה גירשו מעל פניו...

עריכת שטרות מכירה אחת לשנה: בארץ ישראל, בית המדרש למצוות התלויות בארץ, מטפל במסירות בנושא זה, כעשרים וחמש שנה, ובמשחטות שברחבי הארץ, אין מקבלים בהמות ממשקים שמבכירותיו לא נמכרו טרם המלטתם. פעם בשנה, מספר הרב א. ש. מחיפה, העוסק בנושא, בעל המשק חותם על שטר הרשאה, שבו הוא נותן לרבנים את הזכות הממונית למכור את מבכירותיו לנוכרי. אמנם, די במכירה זו שנתית, משום שבהמה אינה ממליטה טרם ימלאו לה עשרים וחמשה חודשים, אך כדי למנוע כל ספק, מבצעים את המכירה אחת לשנה. שטר זה, הינו בעל תוקף הלכתי, וכמו כן מקפידים שיהא לו תוקף גם בחוקי הערכאות, כדי למנוע אפשרות מבעל המשק לטעון, כי לא ידע על מה הוא חותם.

ספק אם הבהמה נמכרה לנוכרי: ספרי השו"ת מלאים במקרים שונים של ספיקות בכור ובפטרונות ההלכתיים, במקרים שבהם היו כאלו. אחד הספיקות הוותיקים, מתייחס לבכור שנולד לפני כשלש מאות שנה. בעל הבהמה שיגר שליח שימכור לגוי חלק מן הבהמה. השליח נעלם כלא היה, ואין ידוע אם מכר את הבהמה לנוכרי אם לאו. ה"משנה למלך" (רמב"ם הל' בכורות פ"ד הל' א') הורה, כי יש להתייחס אל הוולד כאל בכור ודאי, שכן, אף על פי שחזקה שליח עושה שליחותו, אין בכחה של חזקה זו להתיר ספק דאורייתא (עיי"ש בכל דבריו, ועיי' "פתחי תשובה" סי' ש"כ ס"ק ב').

העמד את הבכור על חזקה שאינו קדוש: שנים רבות אחר כך, בשנת תרע"ז, לפני כתשעים שנה, העלה גאון בשם רבי יעקב קאנטראוויץ זצ"ל, שאלה מעניינת על פסיקתו של ה"משנה למלך". כלל ידוע קובע, כי יש להעמיד דבר על חזקתו. כלומר, אם אינך יודע כיצד לנהוג בו, וברור לך מה היה מצבו לפני שהתעורר הספק - אל תשנה מאומה. והנה, לפני שהספק התעורר, היינו: לפני המלטת הבכור, הוא היה עובר. עובר הרי אינו קדוש ויש להותיר מצב זה על מכונו...

העמד את הבהמה על חזקתה שלא נמכרה...: ברם, אחיינו, גאון צעיר בן עשרים

ש"ס שלם, כך אחד לא חסר! על כך היתה גאוותו. אושרו הרקיע שחקים, כאשר הצליח להשיג רמב"ם מעושר. מאי משמע רמב"ם מעושר? יום אחד היה רבי אליעזר מהלך ברחוב העיר ומהרהר בלימוד, כשלתע הבחין באדון העומד ומעלה עשן מתוך אותיות עבריות. נשמתו כמעט פרחת הימנו בשעה שהתקרב אל הברש ונוכח, כי הלה מעשן סיגריות תוצרת עצמית, כמנהג הימים ההם, והנייר המשמש לו ללגול הטבק, אינו אלא "כסף משנה".

- **זאת** מניין לך, הצביע רבי אליעזר באצבע רועדת על הסיגריה העשנה.

ש' לי בביתך כרכים שלמים של ניירות, השיב הלה. רבי אליעזר נחפז לאן שנחפז, חזר עם מצלצלין רבים מידי מכדי שבעל הרמב"ם המועמד לעישון רח"ל, יעמוד בפיתוי. מיני אז, שכן הרמב"ם שחקלים שונים משוליו היו גזורים בקפדנות, לצידו של הש"ס ולרבי אליעזר באה המנוחה.

לא ממש. **מיני** אז יש לו ש"ס ורמב"ם, אבל תורה הוא לומד בדד.

עם הזמן הוא חש כי החידושים שבמחומו עומדים לפקוע החוצה. אין עם מי לדבר עליו, לא היתה לו נפש חיה לשוח עמה לספר לה. אני מרגיש, אמר פעם, כמו אדם רעב ששלחו אותו למסעדה ותחבשות ענקית על פיו. על כך, לא שכן להם, לרשעים ולא סלח להם, לאורים. אמת, אונס רחמנא פטריה, אך מה יש לו מאונס זה, ומפטור זה, אם חיים אין לו. חיים שיש בהם תורה. מערכות אדירות נערמו במוחו זו על גבי זו, המתניו בתורם להשאג מפיו בקול אדירים, אל מול קהל של מאות לומדים, עשירות, ניחא, אפילו אחד, אך גם זה לא הופיע משום מקום. כלום. בודד. לבד.

עיתים, היה נופץ את עינו בדלת ומיחל, כי אי מי ידוק, יתפרץ, יחבט על השולחן וישאל בניינים כלות, "ר' לייזר, כיצד אתם מיישבים את הרמב"ם הקשה בטומאת תהום? הרי לפי... " והוא יקום, יקפוץ, ישאג וינעה, יסביר ויחזור, יפרש וינתח, ישאל וישיב, יקשה ויפרק, כפי שהוא יודע, עד שהרמב"ם יחא בהיר כימורה אני לפניך". אך איש לא בא, אדם לא שאל, נפש לא התעניינה. חלומות באספמיה.

כך חלפו להם השנים. אי שם ברחבי המדינה העצומה, ישב יהודי בודד ומבוגר, הגה בתורה ויזם ליל. עד שיום אחד.

יום אחד נתקש רבי אליעזר לסייע בסידור גט כריתות במוסקווה העיר הגדולה. מהלך היה בה קדורנית, בעיר השוממה לאלוקים, שלחלויות של תורה אין בה, ולפתע, הוא קלט נצנוץ עין זהיר ומהיר של שני אנשים צעירים למינם שצעדו מולו. הוא הפנה את ראשו באיטיות לאחור, השניים סובבו גם הם את ראשם, ואט אט התקרב זה אל זה.

הם היו אברכים צעירים מעבר לים, שליחים של ארגון יהודי אשר ביקש לסייע לאחים שנאחזו מסך הברזל. הוא לא היה מסוגל להתאפק. "מה אתם לומדים? אחים! איזו מסכת אתם לומדים, אימרו נא. מהר". "סוכה", השיבו, מסכת סוכה. מיד הרים את קולו בהתרגשות, נופף בשני אגודליו באוויר, כמבקש לדחוס ברגע אחד את כל שהחסיר בעשרות השנים שחלפו, "נו, אז מה הדין..."

"רבי אליעזר", הרגיזוהו השניים בחוש, לא ברחוב, פן יבולע לנו. הבה נפנה לדירתנו, ונשוחח, גם שם, לא בקולות רמים מדי.

הם הלכו והוא קיפץ, לא היה מסוגל ללכת. מה הדין, נו, מה דינו של אדם שישב בסוכה, ולפתע... ואחר כך... הרי לפי... אינכם יודעים? נו, אומרו לכם. זה הרי כל כך קל, כבר שלושים שנה אני ממתין לומר זאת לפנש יהודה שאזוניים של תורה לה. הוא צחק ובכה. שתק ודיבר. החלום התגשם.

רבי אליעזר השיל מעליו את קליפת הזקנה, והצעיר באחת. הקלה היא בעיניכם, שיעור של תורה בלב מוסקווה, מי פילל ומי מילל. מרץ נעורים סחרר את יישותו, ובו במקום נקבע, כי אחת לשבוע הוא יבוא הנה, למוסקווה, למסור שיעור תורני. רבונו של עולם, אחייה.

לפני שנפרדו ממנו השניים, לחש אחד מהם באוזניו, כי בעזרת ה' יכסו את הוצאות נסיעותיו בכל שבוע מביתו בפנה למוסקווה. אך הוא נעלב. באמת שנעלב. חיכיתי לכם, שלושים ארבעים שנה, וכעשיו תשלמו לי כסף?

זה רבי אליעזר למסור את שיעוריו אלו, שכה ייחל להם, ובמשך תקופה ארוכה, בכל שבוע נסע מביתו למוסקווה הלך ושוב. שש עשרה

שעות נסיעה כל צד!!!

הנשמה היהודית, מי יוכל לה. רבי אליעזר הגשמי בערוב ימיו את שאיפתו להרביץ תורה, אך הוא לא האריך ימים אחר כך. ב"ב תמוז תשנ"ט, נסתלק לבית עולמו. אחד מתלמידיו עלה לארץ ישראל, זכה להוציא ספר חידושי תורה, ובראשו הוא הדפיס חידוש תורה בודד שנתר לו מרבו רבי אליעזר ורבלאו זצ"ל. הוא קרא את הספר "אמר רבי אליעזר" על שם מורו ורבו, וחילקו בישיבות ובבתי המדרשות, לעילוי נשמות של האיש המופלא. איני מסוגל להמנע מלחשוב, כיצד היה רבי אליעזר מגיב, לו היינו מבקשים ממנו להעניק מוסר השכל לסיפור חייו. לבטח היה מנצל בחפץ לב את הזמנות חייו, ופונה בקול גדול אל כל מי שקרא את אשר התגלל עליו ועל השתוקקותו העצומה לתורה, והיה מבקש, מתחנן, אנה, יהודי, עשה למען נשמתך, קבע עיתים לתורה. אין דבר יותר טוב מזה. נוח בשלום על משכבך רבי אליעזר, שבחיך ובמותך קידשת שם שמים.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מזמין לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק 067-93-03
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורר

פנינים

בקית "אלי ציון ועריה", החותמת את הקינות לתשעה באב, אנו מונים בצער ובכאב את האבדות שאנו חסרים מאז החורבן, ביניהן "פדיוני בכוריה". רבים תמהו, הרי פדיון הבן לא בטל בזמן הזה. **הסטיפלצור** זצ"ל פירש, שהכוונה להם שהלוויים בטלים מעבודת בית המקדש, והם מכונים "פדיוני בכוריה", על שם שפדיון הבכורים הראשון נעשה על ידי הלוויים, ללא תשלום מעות לכהן, אלא כל בכור ישראל נפדה על ידי בן לוי שעמד מולו ("קינות קול ברמה", עמ' ש"ח).

דף ה'ב פטר חמור

פטר חמור מצרי

הורתנו וורתנו הקדושה, לפדות את פטר החמור בשה. **האם** השה הפודה צריך לעמוד בסמיכות לחמור בשעת הפדיה, או שמא החמור יכול לעמוד בקצה העולם והשה בקצה השני. שאלה זו מפורסמת היא ועתיקה, ויש שהביאו אסמכתא מרתקת לכך שעליהם להיות סמוכים זה לזה. **נאשר** יעקב אבינו עמד לצאת מן העולם, הוא ביקש מבנו (בראשית מז/כט), "אל נא תקברני במצרים". במדרש תנחומא נאמר (פרשת ויחל), כי יעקב אבינו אמר "שלא יפדו בי המצרים שנמשלו בחמור". כלומר, שהמצרים לא ייצלו בזכותו מעשרת המכות, שהרי ישראל קרויים (ירמיהו ג'ז') "שה", והמצרים מכונים (יחזקאל כ"בא) "חמורים", ולפיכך הוא חשש שהחמור יפדה בשה... **נאשר** הוא הרחיק לארץ ישראל, שוב לא נפדה החמור על ידי השה, הרי לנו, כי על הפדיון להעדר בשעה שהשה והחמור סמוכים זה לזה... (הערה ב"משמר הלוי" בכורות עמ' ס"ח).

דף ו'ב כיון שהגיע לאת ה' אלוך תירא פירש **שמעון החזן** פגע הוצע לקהילת קמפנא חזן בשם שמעון, אשר לא היה ירא שמים, בלשון המעטה. **הציבור** חשק בו מאד, עקב קולו הערב, ורבה של העיר, בעל "מעון הברכות", ביקש להמליך בידיו הטוב, רבי יוסף הצדיק, רבה של פוזנא וחתנו של ה"נודע ביהודה", והוא שיגר אליו מכתב לאמר: "שמעון זה דורש כל את ואת שבתורה, את החזיר ואת הטריפה ואת הנבילה, כיון שהגיע לאת ה' אלוךך פירש..." (האוצר היהודי, 25).

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן פרידמן** ז"ל

ב"ר חיים קלונימוס קלמן ז"ל נלב"ע כ' סיון תשנ"ט

מיקירי בית המדרש סוכטשוב

ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

ושלש, השיב לו, כי אם הוא מבקש להשתמש בכלל זה כדי להתיר את הבכור, הרי שדווקא מכח כלל זה יש לאסור אותו, שכן, מאחר שיש להעמיד דבר על חזקתו, יש לקבוע כי האם ועוברת לא נמכרו לנוכרי, שהרי לפני שהספק התעורר, כך היה המצב... הגאון הצעיר התפרסם לימים בכל תפוצות ישראל, כרבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" י"ד ח"א סי' ר"א, ר"ב, ר"ג). עי"ש שהאריך בנידון אם חזקת מ"ק מכריעה באיסורים). [רבינו בית מדרשנו העירו על עיקר דבריו של הג"ר יעקב, כי חזקה זו אינה פשוטה כל עיקר, מאחר שלפנינו ודאי ילדה, כפי העולה מדברי התוס' בע"ז לדב"ה "א"י וכש"כ בחידושי הגרע"א עמ"ס חולין יג/ב ד"ה בגמ'. ועוד, שחזקת הולד קודם לידתו, היא חזקה העשויה להשתנות].

דף ד/א קח את הלויים

ששה בכרס אחת - אין תשובה אחרת

יהודי בכור לאמו, הנולד בדרך טבעית, ולא קדמו לו לידות כל שהן, גם של נפלים, הרי הוא בכור הזקוק לפדיון הבן. במלאת לו שלוששים יום, מצווה על אביו לפדותו אצל הכהן על ידי נתינת חמשת סלעים לכהן. השבוע אנו למדים על פדיון הבכורים הראשון, אשר נעשה במדבר. בכורים אלו נפדו על ידי בני שבט לוי. משה העמיד כל בכור בישראל מול לוי, ואמר לו "פדאך בן לוי זה". מאחר שהלוויים שאבו את קדושתם מן הבכורות שנפדו על ידם, היה על משה רבינו לוודא, כי מספר הלוויים אינו עולה על מספר בכורות ישראל, שאם כן, יוותרו לוויים שלא יהא להם מקור לקדושתם ("העמק דבר" במדבר גמא, ועי"ש שמדויק כן בסנהדרין ז'א). אכן, מניין הלוויים הזכרים מגיל חודש עמד על עשרים ושניים אלף ושלש מאות, ומניין בכורי ישראל היה עשרים ושניים אלף, מאתיים שבעים ושלשה [שלש מאות מן הלוויים היו בכורים, שלא פדו את בכורי ישראל, וכך היו יותר בכורי ישראל מלוויים היכולים לפדות]. לכל הלוויים היה בכור שממנו קיבלו את קדושתם, והבכורים שלא היו לוויים כנגדם, נפדו על ידי פדיון חמשת סלעים.

המפרשים מגלים עניין רב בנתונים המספריים שאליהם אנו נחשפים במהלך לימוד הסוגייה, מאחר שבאמצעותם ניתן לעמוד על קצב התפתחות העם היהודי בארץ מצרים, ועל התרבותו הבלתי טבעית, כדברי חכמינו ז"ל, שבמצרים כל אשה ילדה ששה בכרס אחת (מכילתא, בשלח).

הרמב"ן (במדבר ג'ד) מצביע על כך, כי כאשר מנו את הגברים מגיל עשרים שנה ומעלה, נמנו בשבט מנשה, הקטן מבין השבטים, עשרים אלף ושלש מאות גברים (במדבר א'לה). בו בזמן, כל הזכרים של שבט לוי מן חודש ומעלה, עמדו על מספר זה בדיוק. נתונים אלו מעלים תמיהה, כותב הרמב"ן: "איך לא יהיו עבדיו וחסידי ברוכי ה', כשאר כל העם. ואני חושב, שזה חיזוק למה שאמרו רבותינו" (תנחומא וארא ו), שבני ישראל אשר השתעבדו במצרים, התרבו מעל לדרך הטבע, אך שבת לוי ששקדו על תלמודם ולא מיררו את חייהם בעבודה קשה, התרבו כדרך כל הארץ (ועי' מש"כ ה"אור החיים" הק' שם גלט). **ה'משכיל' והסטטיסטיקה:** הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, סיפר על דו שיח מרתק שניהל חמיו, הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל, ראש ישיבת טלז, עם אחד המשכילים. משכיל זה טען, כי הוא מאמין בכתוב בתורה, אך הוא כופר, רח"ל, בדברי חז"ל, כי במצרים היתה אשה יולדת ששה בכרס אחת. משהניח כן, אף קושיה היתה לו. כאשר בני ישראל יצאו ממצרים, היה מספר הגברים מגיל עשרים עד גיל שישים, שש מאות אלף. לכשנוסיף להם את הנשים, הזקנים והילדים, המספר יאמיר, לפי היחס הסטטיסטי המקובל בין הגילאים, לכשני מליון וארבע מאות אלף איש. כיצד, הקשה ה'משכיל', התרבו בני ישראל בתוך מאתיים ועשר שנים, משבעים נפש לעם עצום ורב? אין זאת, סיים בסיפוק, אלא שבמהלך שנות מגוריהם במצרים, התערו בהם מצריים רבים, וזוהי הסיבה לכך שעם ישראל התרבה בקצב מדהים כל כך.

חמישים ושלשה ילדים במשפחה: אם שאלת בסטטיסטיקה, השיב לו ר' אליעזר טעלזר, נענה לך כאיוולתך. בנתונים המופיעים בתורה, הן מאמין אתה, כך הצהרת. ובכן, מדע הסטטיסטיקה מלמד, כי הבכורים מהווים כחמישית מן האוכלוסיה, הן זכרים והן נקבות. הוי אומר, שכעשרה אחוז מן האוכלוסיה, הם בכורים זכרים. לאור נתונים אלו היו צריכים להמצא במדבר כמאתים וארבעים אלף בכורים זכרים מבני ישראל... ואילו בספירת משה רבינו נמצאו עשרים ושניים אלף ושלש מאות ושבעים בכורים בלבד, הוי אומר, על כל חמישים ושלשה ילדים בכור אחד... הרי לך, כי התרחש שם ריבוי על טבעי, והנחתך כי עם ישראל בצאתו ממצרים הורכב גם ממצריים, מתערערת באחת. ששה בכרס אחת - אין תשובה אחרת (נע"י "אמת ליעקב", להגר"י קמניצקי זצ"ל, שג"כ עמד על כך. "תבונה" ניסן תש"י ובקצרה ב"אזנים לתורה" שמות א/ז, ועי"י "משאת המלך" במדבר שם).

דף ד/ב ועבודה בבכורות

מיהו בכור?

מיהו בכור? על כך ננסה לענות במאמר הבא. בכור הוא מי שנולד ראשון, לאביו או לאמו. הנולד ראשון לאביו, יורשו כפליים בנחלתו, אך אינו חייב בפדיון הבן, ואילו הנולד ראשון לאמו, חייב בפדיון הבן, אך אין לכך כל משמעות לגבי ירושה (נע"י משנה לקמן מ/א). בסוגייתנו מבואר, כי עד שהמשכן הוקם, והלוויים התמנו לתפקידם, היו הבכורות מקריבים את הקרבנות ב'במות', הלא המה המזבחות שכל אדם היה רשאי להקים

כמזבח, כדברי המשנה (זבחים קי"ב): "עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות ועבודה בבכורות". יש האומרים (אור החיים בראשית מט/כח ועוד), כי לעתיד לבוא, הבכורות ישובו לתפקידם כב ראשונה [1].

מאחר שפדיון בכורי ישראל במדבר, שנפדו על ידי הלויים, נועד להעתיק את התפקיד מן הבכורות אל הלויים, אנו נוטים להניח, כי כל מי אשר עסק בעבודת הקרבנות, נקרא להעביר את קדושתו ללוי. מאחר שהבכורות מאם בלבד הצטוו להפדות, ברור, כי הם בלבד כיהנו כמקריבי קרבנות, שאם גם הבכורות מאב שימשו בתפקיד זה, מדוע לא היה עליהם להפדות על ידי הלויים.

נמצאנו למדים, כי הבכורות מאם בלבד שימשו בתפקיד זה, וכל שנותר לברר הוא, מאימתי הוא הושת עליהם. ובכן, מקרא מלא הוא: (במדבר ג'יג) "ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם ללוי". הבכורים מאם התקדשו, איפוא, לעבודת הקרבנות, ביציאת מצרים.

כאשר נעניין במדרש (במדבר רבה, פרשה ד' ס"ח), יתערערו כל הנחותינו, עד האחרונה שבהן. מדרש זה עוסק בבסיס הידיעה, כי עבודת הקרבנות קדמה להקמת המשכן, וכבר בימי קדם, מבריות העולם, בני אנוש הקריבו בעלי חיים לבוראם. לשם כך המדרש מונה את מקריבי הקרבנות: אדם הראשון, המכונה "בכורו של עולם", בנו שת, מתושלח, נח, שם, אברהם, יצחק ויעקב. המדרש מדגיש, כי אף על פי ששם ואברהם לא היו בכורים, עבודת הקרבנות נמסרה להם בזכות דרגתם. אם אין די בכך, הרמב"ם (זבחים שם) כותב: "שהעבודה לעולם אינה אלא בבכורות, מאדם עד משה רבינו עליו השלום". דברים אלו, אינם מתאימים עם הנחתנו, כי בכור הראוי לעבודת הקרבנות, הוא בכור מאם בלבד, וכמו כן אינם הולמים את דברי הפסוק, כי הבכורות התקדשו לעבודתם בהקרבת קרבנות מיציאת מצרים בלבד.

הגר"ז צ"צ ז"ל, הגיע למסקנה מעניינת מאד כדי לפתור את סבך השאלות. מיני בריאת העולם, הבכורים עסקו בעבודת הקרבנות, הן בכורים מאב, הן בכורים מאם, והן מי שהגיעו למעמד הבכורה מכח דרגתם. נוכל להיווכח בצדקת טענה זו ממכת בכורות. בעת שהקב"ה הכה את בכורי מצרים, מתו הן הבכורים מאב והן הבכורים מאם, ומשום כך תענית הבכורות שבערב פסח מיועדת לבכורות מאב ולבכורות מאם (שו"ע או"ח סי' ת"ע סעי' א').

ברם, עבודת הקרבנות לא היתה **מוטלת** על הבכורות, אלא שאיש זולתם לא היה רשאי לעשותה. בעת יציאת מצרים, הקב"ה הטיל על הבכורים מאם את התפקיד ושרתו ולעובדו, כמאמר הפסוק "הקדשתי אתם ללוי". הושת עליהם חיוב, אשר לאחר מכן הועתק אל בני שבט לוי, החייבים לשרת בבית ה', והדבר אינו תלוי ברצונם ("משמור הלוי" בבכורות ס"א). [מדוע אכן, הוטל תפקיד זה על בכורים מאם בלבד? בספרים רבים מובא בשם רעק"א, כי הבכורים מאם, נהרגו במצרים על ידי המלאך המשחית, והבכורים מאב על ידי הקב"ה. שכן, את הבכורה מאם ניתן לוודא, אך לא את הבכורה מאב. לפיכך, הצלת בכורי ישראל היתה מן המלאך המשחית, שלא התבלבל בינם לבין בכורי מצרים, ועל כן הקב"ה קידשם לו, על הצלתם. מאחר שבכורי האב המצריים נהרגו על ידי הקב"ה בעצמו, לא היה חשש לבלבול בינם לבין בכורי מצרים, ולפיכך הם לא התקדשו, רק בכורי האם שניצלו מבלבולו של המלאך המשחית, התקדשו בקדושת בכורה...].

[1] אין באפשרותנו להרחיב את היריעה, מחמת קוצר מקום, אך ראוי לציין, כי רבים עסקו בהגדרת תפקידם של הבכורים לפני יציאת מצרים, כאשר השאלה העיקרית היא, שהכל רשאים להקריב על הבמות, ובמה נתייחד תפקידם של הבכורים. ראה "תפארת ישראל" על המשניות זבחים פרק י"ד משנה ד', "קרן אורה" זבחים קטו, "חזון איש" קדשים קמא, מ"א י"ב, בכורות ט"ז ח', או"ח קכ"ה ז'. ועיי' בירושלמי מגילה פ"א הל' י"א בפירוש ה"פני משה" ו"קרבן העדה".

בשורה טובה ללומדי דף היומי

הופיע ויצא לאור עולם ספר
"אהל משה" עמ"ס בכורות
 לבאר כל חמורה בפשט ובסברה
 בגמרא רש"י ו"תוס' על כל דף דף

גם הופיע מהדורה חדשה של ספר
"ויקהל משה"
 לבאר כל גורי ודיני מלאכת מחשבת בשבת
 מאת הרה"ג ר' משה ווייס זצ"ל
 להשיג בכל חנויות הספרים
 או אצל המו"ל 02-5815858

בשורה טובה ללומדי דף היומי

הופיע בהוצאה חדשה ספר החשוב

"גז צאנך"

אוצר כל-בו לדיני ראשית הגז
 וענייני זרוע לחיים וקבה
 להשיג בחנויות הספרים המובחרות
 או בטל. 03-6164725

יצא לאור מחדש ע"י "מאורות הדף היומי"
 מחיר מוזל למגידי שיעור

לעילוי נשמת

הר"ר **בן ציון יצחקי** ז"ל
 ב"ר יצחק ז"ל
 נלב"ע כ"ז סיון תשל"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יעקב יהושע**
העשל הוברלנד ז"ל
 ב"ר אליהו חיים ז"ל נלב"ע כ"ח סיון
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **פינה רעכל-אורבוב** ע"ה
 ב"ר חיים חנוך היינך ז"ל נלב"ע כ"ו סיון תשל"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י בנה ידידו הר"ר **שמעון אורבוב** ומשפ' שיחיו בני ברק

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

גבאי בית הכנסת ומגידי השיעורים

בימים אלו אנו מוצאים לאור
 גמרות מפוארות

מסכת "בכורות-ערכין-

תמורה"

(בכרך אחד)

הגמרות מחולקות במחיר מסובסד
 ללומדי הדף היומי

לפרטים והרשמה נא לפנות

ליוסי הלפרין במשרד

"מאורות"

טל. 03-6164725 פקס. 03-

תקליטור "מאורות הש"ס"

שיעור חי בדף היומי

20 דפי גמרא

מסכת בכורות

לצפיה (במחשב) ושמע (3MP)

להקדים
 את כולם
 להספיק
 לחזור עם
 כולם

תקליטור מס' 1 על מסכת בכורות פרק א' ב' דף ב' - י"ט

מופיע לפני תחילת הלימוד וכן בעז"ה מידי חודש.

מוקד הזמנות ארצי 1-700-500-151